

Lucijan Zalokar

DIRKA OD BLOKA DO DREVESA

Eseji o športu, morali, dopingu in nevednosti

Lucijan Zalokar

DIRKA OD BLOKA DO DREVESA

Eseji o športu, morali, dopingu in nevednosti

UMco

Ljubljana 2023

Lucijan Zalokar
DIRKA OD BLOKA DO DREVESA
Eseji o športu, morali, dopingu in nevednosti

© Lucijan Zalokar in UMco, 2023.
Vse pravice pridržane.

Izdajatelj in založnik: UMco, d. d.
Zbirka 'S terena'

Spremna beseda: Klemen Lah
Strokovni pregled: Lovro Žiberna

Odgovorni urednik: Samo Rugelj
Pomočnica urednika: Renate Rugelj
Jezikovni pregled: Mira Turk Škraba
Oblikovanje ovitka in postavitev: Aleš Cimprič
Slika na naslovnici: iStock
Tisk: Camera, d. o. o.
Naklada: 400 izvodov, 1. natis
Ljubljana 2023

Deli besedil so bili v obdobju od 2017 do 2022 objavljeni v časopisu Delo,
ki prijazno dovoljuje njihovo knjižno objavo.

V okviru določil Zakona o avtorski in sorodnih pravicah so brez pisnega dovoljenja
založbe prepovedani reproduciranje, distribuiranje, javna priobčitev, predelava ali druga
uporaba tega avtorskega dela ali njegovih delov v kakršnem koli obsegu ali postopku,
vštevši fotokopiranje, tiskanje in shranjevanje v elektronski obliki.

Vsebina knjige ne odraža nujno tudi stališča založbe.
Odgovornost za resničnost navedb v knjigi je na strani avtorja.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-4
796:17

ZALOKAR, Lucijan
Dirka od bloka do drevesa : eseji o športu, morali, dopingu
in nevednosti / Lucijan Zalokar ; [spremna beseda Klemen
Lah]. - 1. natis. - Ljubljana : UMco, 2023. - (Zbirka S terena)

ISBN 978-961-7136-68-5
COBISS.SI-ID 145773827

Vsebina

Prolog	7
Otrok	13
Zgodovinar	47
Kritični opazovalec družbe	101
Kebab	129
Komparativist	159
Plavajoča entiteta	205
Stari mojster	239
Spremna beseda: O pomoti <i>Klemen Lah</i>	265
Zahvale	285
Seznam literature	287

PROLOG

1

Ko je imel enajst let, je odkril nekaj pomembnega. Smučal je na gori, kamor je z družino pozimi odhajal vsak konec tedna. To je bil zloglasno divji kraj za smučanje: strme in ledene proge ter verjetno najbolj neprijazno vreme na vsej celini.

Smučal je ves dan, brez prestanka. Vrh proge, označene z bambusovimi palicami, se je vozil s sedežnico, dokler mu na misel ni prišlo nekaj nenavadnega, skoraj kot obsedenost.

Ne uporabljaj sedežnice. Pojdi peš.

Izstopil je iz vrste in se odpravil peš po strmini. Ni bilo lahko. Pihal je strahoten veter, ki je nosil bodečo sodro in leden dež. Na rami je nosil smuči, s konicami težkih smučarskih čevljev si je v zaledeneli sneg vsekaval stopinje. Prijatelji iz smučarske ekipe so se vozili nad njim in ga gledali, kot da se mu je zmešalo. Niso bili daleč od resnice; mršavi enajstletnik se je odločil tekmovati s sedežnico. Nato so se mu nekateri pridružili.

Z otroškimi nogami so se postavili naproti konjskim močem velikega rotorja, ki je poganjal sedežnico. In tako so tekmovali, gor, gor, gor, korak za korakom. Pozneje se je spominjal, kako je bolečina žgala v nogah, kako je srce čutil v grlu, vendar pa tudi, kako je začutil

nekaj pomembnega: da lahko vztraja. Da se mu ni treba ustaviti. Da lahko sliši bolečino, pa mu je ni treba poslušati.

Tisti dan se je v njem nekaj premaknilo. Odkril je, da se počuti dobro, kadar vloži vso svojo energijo v nekaj zelo intenzivnega. Ko mu je srce divje razbijalo in mlečna kislina brbotala v mišicah, se je počutil uravnoteženo. Znanstveniki bi verjetno rekli, da endorfin in adrenalin v takšnih trenutkih začasno spremenita njegovo možgansko kemijo. Najbrž bi imeli prav, on pa je vedel zgolj to, da kolikor bolj se muči, toliko bolje se počuti. Napor je bil njegov izhod v sili. Verjetno je prav zato lahko od nekdaj držal korak s fanti, ki so bili večji in močnejši od njega in ki so se bolje odrezali na psiholoških testiranjih. Kajti noben test ne more izmeriti skrajne meje bolečinskega praga.

*(POVZETO PO KNJIGI
SKRIVNA DIRKA TYLERJA HAMILTONA IN DANIELA COYLA)*

2

Direktor internata je bil vzorčni esesovski oficir. Šibke gojence je izrabljajal za svoja bolešno sadistična stanja, jih pretepal in držal v stalnem strahu.

Skoraj nikoli ga ni videl v civilu. Dejstvo, da je nacionalsocialistu v bleščečih škornjih izročen na milost in nemilost, ga je delalo vse bolj nesrečnega. Kmalu mu je postalo jasno, da je prišel v internat zato, da bi ga prizadeli, celo uničili, ne pa zaradi skrbnega duševnega, čutnega in čustvenega razvoja. Že kot otrok je nenehno mislil na samomor.

Vtis na tega docela nacionalsocialističnega človeka je napravilo samo to, da je bil na vsakoletnih športnih tekmovanjih v teku na petdeset in sto in petsto in tisoč metrov *nepremagljiv* in da je bil za to vsakokrat odlikovan s toliko zmagovalnimi značkami, kolikorkrat je zmagal. Toda njegove zmage v teku so bile docela nacionalsocialističnemu človeku prej *trn v peti*. Za zmage v teku se je imel zahvaliti samo svojim dolgim nogam in brezmejnemu strahu med tekom, da bi bil premagan. Nikoli ga ni veselilo ukvarjanje s katerimkoli športom, nasprotno, šport je vedno sovražil in sovražil ga je do konca svojih dni. Športu so v vseh časih in predvsem pod vsemi vladami iz znanega razloga vedno

pripisovali največji pomen, je razmišljal, šport zabava in zamegljuje in poneumlja množice, in predvsem diktature vedo, zakaj so vedno in v vsakem primeru nagnjene športu. Kdor je za šport, ima množice na svoji strani, kdor je za kulturo, jih ima proti sebi, je govoril njegov stari oče, zato so vedno vse vlade za šport in proti kulturi. V vseh državah so ob vseh časih množice primamljali s športom, tako majhna in nepomembna ne more biti nobena država, da ne bi *vsega* žrtvovala za šport, je razmišljal, toda kako neverjetno groteskno je bilo, je pomislil, mimo stotin hudo ranjenih v vojni, po večini povsem pohabljenih, ki so jih na glavni železniški postaji pretovarjali dobesedno kot nadležno, pomanjkljivo zavito blago, hoditi na stadion, da bi si tam pritekel zmagovalno značko.

(POVZETO PO KNJIGI VZROK THOMASA BERNHARDA)

3

Od stanovanjskega bloka, kjer je nekoč domovala policijska uprava, do drevesa, kjer je čez čas zrasel supermarket, je bilo dobrih sto metrov. Kratka, a nadvse raznolika pot se je začela na makadamskem dvorišču, ki je služilo kot igrišče in parkirišče in je bilo zaradi vseh vdolbin videti kot lunino površje, ter nato vodila čez skrbno pokošeno trato, ki so jo z obeh strani obdajali vrtovi sosedov. Nekje na polovici je bila črta, ki je označevala konec civilizacije: zadnjih petdeset metrov je potekala po divjem travniku, polnem bodičastih, ne- navadno trdoživih in predvsem visokih trav.

Spomladi ga je travnik spominjal na džunglo, saj so mu bilke segale do ramen.

Blokovski otroci so se največkrat igrali na urejeni trati. Nogomet in boj med dvema ognjema. V džunglo so se odpravili le občasno, ko se jim je zahotelo plezati po drevesu, toda nekega dne jih je zamikalo, da bi preizkusili svoje tekaške sposobnosti. Kdo bo od bloka do drevesa pritekel prvi?

Četverica prijateljev je v pesek zarisala startno črto. Stari so bili osem, šest, pet in štiri leta. Tako zgodaj se pri fizičnem razvoju otroka pozna vsak mesec, zato je bilo pričakovati, da bo končni rezultat v tesni korelaciji

s starostjo. Najstarejši se bo drevesa dotaknil prvi, najmlajši pa zadnji. In res – osemletnik je prepričljivo zmagal. Prav nič utrujen ni bil videti, ko je do njega prisopihal šestletnik. Vendar drugi najstarejši deček ni bil drugi, temveč zadnji v cilju. Prehitela sta ga oba mlajša prijatelja, v tistem trenutku tekmeča.

Sklenili so, da se takoj pomerijo še enkrat. Ker je bila razlika med predzadnjim in zadnjim precejšnja, so slednjemu ponudili deset metrov prednosti. Zaman. Rezultat je bil spet isti, razlika pa še večja. Vajo so ponovili znova. Tokrat so nesrečnežu podarili trideset metrov, toda še preden je iz ozadja zaslišal *zdaj!*, je vedel, da mu zadnje mesto ne uide. Z vso silo se je poganjal naprej, z nogami in rokami je opletal, kakor je vedel in znal, ter upal, da prelisiči usodo, usodo poraženca. Potem je mimo njega švignil prvi, pa drugi, pa tretji.

V tistem trenutku je bil prepričan, da bi lahko poskušal tisočkrat, pa mu ne bi uspelo. Lahko bi mu podarili devetdesetmetrsko prednost, pa bi se hrapavega debla dotaknil zadnji. To so mu zelo jasno povedali tudi prijatelji. Ni se mu zdelo pošteno. Kot večina otrok je že prej spoznal, da življenje včasih pač ni pošteno, toda sredi tiste džungle je prvikrat občutil bridkost ekstremne nepoštenosti kot posledice lastne nesposobnosti. Nič v njem se ni premaknilo, le želel si je, da bi bil nezadnji. Pa četudi bi začel teči tik pred drevesom.

(POVZETO PO SPOMINU)

OTROK

PSIHOLOŠKA PRIPRAVA je pomemben dejavnik športnega uspeha. Osredotočenost, stabilnost, nepopustljivost, sproščenost, pozitivna naravnost. In slab spomin. Danes so dovoljene solze, jutri je nov dan. Žalost ni dobra, ni lepa. Športnik mora biti zdrav. Srce čuti v grlu in globoko izdihne. Pomisli na kaj lepega. Šteje do tri. Ali do pet. Trema ni dobra, ni lepa, ni zdrava.

Ni čudno, da morajo mladi športniki izpolnjevati vprašalnike, s katerimi strokovnjaki ocenjujejo njihove osebnostne lastnosti. Kaj jih žene dalje? Kaj zavira njihov napredek? Zakaj nekateri radi tekmujejo, ne ljubi pa se jim trenirati? Zakaj drugi na treningih dosegajo boljše rezultate kot na tekmah? Kako se odzovejo na poraz? Kako se odzovejo na krivico? So pripravljeni za preživetje v svetu, v katerem šteje *le zmaga, samo zmaga in zgolj zmaga?*

Ta fatalistična misel je seveda iluzija, a prav ta iluzija prehitro omrači športnikov um, da bi jo smeli ovreči kot nesmisel. Če laž dovolj pogosto ponavljaš, postane resnica. Enako je z iluzijami.

• • •

Atletiko sem začel trenirati pri trinajstih, pri štirinajstih sem se prvič uvrstil v državno reprezentanco, pri šestnajstih sem v teku na osemsto metrov postavil državni rekord za mlajše mladince v dvorani. S tem sem si priboril tisti pridevnik, ki ga v majhnem okolju – kar slovenska atletika nedvomno je – prehitro obešamo vsakomur, ki vsaj malo štrli iz povprečja. Postal sem *perspektiven*. Perspektivni športniki pa so tisti, ki imajo opravka z zgoraj opisanimi vprašalniki.

Reševal sem jih nonšalantno in prepričan sem, da nisem izjema. Kot najstnik sem jih izpolnjeval dvakrat ali trikrat, danes pa se ne spomnim ne vprašanj ne odgovorov. Z eno izjemo. Poldrugo desetletje pozneje lahko podoživim trenutek, kaj se mi je pletlo po glavi, ko me je papir na mizi spraševal:

»Zakaj želiš postati (vrhunski) športnik?«

Hotel sem biti kreativen in dokazati, da moji možgani delujejo vsaj tako dobro kot srce in pljuča. Da se za mojimi željami skriva nekaj višjega in globljega hkrati ter da presegam kliše *ker to rad počnem* in *ker mi gre razmeroma dobro od nog*. Če sem pred tem brzel skozi vprašalnik in na vprašanja zaprtega tipa odgovarjal tako

Da / Ne
 Da / Ne
 Da / Ne
 Da / Ne

namesto tako

Da / (Ne)

Da / (Ne)

Da / (Ne)

Da / (Ne)

sem zdaj tuhtal, kako intelektualno oplemenititi arhiv organizacije, ki bo moj vprašalnik skupaj s stotinami drugih pospravila v predal, kjer se jih ne bo nihče dotikal, vse dokler se ne bo izkazalo, da je eden izmed nas (kako lepo bi bilo, če prav jaz!) postal serijski olimpijski zmagovalec, športni biografi ob koncu enaindvajsetega stoletja pa bodo njegove mladostniške misli pričakali, kot da bi šlo za neobjavljeno pesniško zbirko, ki jo je med čakanjem na melbournskem terminalu na papir izlil Novak Đoković.

Zato nisem po pravici napisal, da želim postati (vrhunski) športnik, *ker to rad počnem, ker mi gre razmeroma dobro od nog* in ker je tek zame tista pečina, s katere je vredno skočiti.* Priznal nisem niti, da mi godi trepljanje po ramenih in vse ostalo, kar pride z uspehi: prizn(av)anje, včasih celo občudovanje okolice, vzpenjanje po družbeni lestvici (ki je v

* »Zanj je bil smisel življenja najti pečino, s katere je vredno skočiti.« S temi besedami je Josh Homme, pevec in kitarist ameriškega rock benda Queens of the Stone Age, opisal življenjsko filozofijo slavnega kuharja Anthonyja Bourdaina, ki je pri enainšestdesetih letih storil samomor.

najstniških letih še posebno neizprosna) in nekakšna imuniteta pred življenjskimi neuspehi.

Pošteno in iskreno bi bilo tudi, če bi parafraziral Petra Croucha ter zapisal, da je šport zame nuja, ker pač ne želim biti devičnik pri štiridesetih.* Še bolje bi bilo, če bi unovčil gimnazijsko poznavanje psihologije in v svojih dosežkih prepoznal tipičen primer nadkompenzacije: kot edincu, odraščajočemu v varnem zavetju slovenskega srednjega razreda, mi je šport od nekdaj predstavljal edino dejavnost, za katero sem z nemalo ponosa trdil: začel sem na dnu in zdaj ... Morda še nisem na vrhu, se pa tja gotovo vzpenjam.

A namesto da bi se opisal kot idealist (pečina), šaljivec (Crouch), povzpetnik (okolica) ali privilegiranec (nadkompenzacija), kar ne bi bilo daleč od resnice, sem se odločil, da zavzamem položaj pravičnika.

• • •

Zakaj pravičnik? Najbrž ker me je šport posrkal vase leta 2004. Ali pa ker sem tisti vprašalnik izpolnjeval leta 2012.

Takrat je bilo najhuje. Ameriški preiskovalci z neutrudnim Jeffom Novitzkyjem na čelu so dokončno razkrinkali Lancea Armstronga. Ne, tedaj se sedemkratni zmagovalec dirke po Franciji še ni izpovedal pri Oprah Winfrey – to je storil leto kasneje –, a prvič je postalo jasno, da je teksaški ljubljenec

* Ko so napadalca angleške izbrane vrste Petra Croucha novinarji vprašali, kaj bi bil, če ne bi bil nogometaš, jim je odgovoril: »Devičnik.«

ljudskih src v očeh športnih avtoritet goljuf. Skoraj sočasno je njegov dolgoletni sotrpin, oproda in pozneje tekmeč Tyler Hamilton v knjigi *Skrivna dirka* izbljuval vse skrivnosti, ki so ga dolga leta težile in pehale v depresijo. Nič več okolišenja, nič *kaj bodo rekli drugi*, nič omerte. Ko je spregovoril Hamilton, je najširša športna javnost spoznala, da je Tour med Armstrongovo vladavino spominjal na Amsterdam: veliko ljudi na kolesih, veliko ljudi na drogah. Spoznala je, da laž postane resnica, če jo dovolj dolgo ponavljaš (spet), in da lažejo tudi tisti, ki so se nekoč zaobljubili, da ne bodo nikoli lagali.

In čeprav ne gre zanemariti specifik kolesarstva, so samo najtrdovratnejši licemerci takrat zmogli zamahniti z roko in reči: »Ah, to je *pač* biciklizem. Tritedenske dirke *in te fore ... Itak* ni normalno, *valda* so vsi našpikani.«

Ostali so se morda spomnili, da se je sprinterju Justinu Gatlinu leta 2010 iztekla štiriletna prepoved nastopanja zaradi zlorabe nedovoljenih snovi. Potem ko se mu je pred časom že iztekla dveletna. Mejniki njegove kariere se vrstijo takole: pri devetnajstih ga ujamejo pri jemanju amfetaminov, pri enaindvajsetih postane svetovni dvoranski prvak, pri dvaindvajsetih olimpijski prvak, pri triindvajsetih dvakratni svetovni prvak na prostem. Pri štiriindvajsetih v njegovem telesu najdejo umetni testosteron. Izrečejo mu osemletno – tako rekoč dosmrtno – prepoved nastopanja, jo nato omilijo na štiri leta in – in če ne bi bilo Usaina Bolta, bi Gatlin znova postal sprinterski kralj, tako pa se je, revček, moral zadovoljiti z enim naslovom svetovnega prvaka, štirimi posamičnimi

drugimi mesti, olimpijskim srebrom in bronom, novima osebnima rekordoma na 100 in 200 metrov ...

Zdaj počiva v zasluženem športnem pokoju, še bolj zaslužno pa je postal simbol umazanije, ki se nabira okoli kraljice športov. Nekakšen novi, stopnjevani Ben Johnson. Ben Johnson na steroidih, ha. Zato včasih na njegov račun kar malce krivično spregledamo ostale goljufe – in teh ni malo.

Recimo Grkinja Fani Chalkia, olimpijska prvakinja v teku na 400 metrov z ovirami, ki je spisala čudovito športno pravljico. Kot najstnica je pokazala velik talent za tek na nizkih ovirah. Drugega za drugim je nizala državne rekorde in medalje na mednarodnih tekmovanjih. Zdelo se je, da bo grška atletika ob Konstantinosu Kenterisu, Ekaterini Thanou, Anastasii Kelesidou in Mireli Maniani dobila še eno šampionko, ki se bo na vsakem tekmovanju podala v boj za najvišja mesta. Ja, domovina olimpizma je bila na prelomu tisočletja prava svetovna atletska velesila, zato je bilo za Fani Chalkia še toliko bolj boleče, ko je morala uspehe reprezentančnih kolegov spremljati od daleč. Dve sezoni zapored so jo pestile poškodbe in pred olimpijskimi igrami v Sydneyju leta 2000 je sklenila, da ima dovolj. Bila je utrujena, razočarana in brez denarja. Športno kariero je končala pri dvajsetih.

Novo izzive je našla v novinarstvu, natančneje na malih ekranih, za katere je soustvarjala eno najbolj priljubljenih političnih oddaj na grški televiziji. Sodelavci so jo opisovali kot zelo nadarjeno poročevalko in sprva so le redki vedeli, da je pred nedavnim osvojila naslov državne prvakinje.

Na televiziji je ostala dve leti, a ljubezen do atletike je še vedno tlela na dnu srca. Očitno dovolj močno, da se ni mogla upreti skušnjavi. Vrnila se je na tartan in spet začela podirati rekorde. »Prej ste me podnevi gledali po televiziji, ponoči pa srečevali v diskotekah. Odkar spet treniram, se ne spomnim ničesar drugega kot treningov,« je pojasnjevala novinarjem, ki so jo spraševali o bliskovitem napredku.

Bližale so se domače olimpijske igre, pritisk je bil ogromen. Še posebno po aferi »motoristična nesreča«, ki je grško atletiko stresla na začetku iger. Sprinterska zvezdnika Kenteris in Ekaterini Thanou sta se izognila testu na nedovoljene snovi, policistom pa povedala, da sta na poti v olimpijsko vas, kjer bi morala opraviti test, doživela motoristično nesrečo. Kmalu so ju ujeli na laži, saj se je izkazalo, da se je nesreča zgodila več ur zatem, ko sta se izognila testu. Gostitelji so ostali osramočeni, atleta pa sta se morala odpovedati nastopu.

Afera kot da bi spodbodla Fani Chalkia. Pred štirimi leti je sedela doma, ko so v Sydneyju Kenterisu v čast predvajali grško himno. Ali pa hitela v snemalni studio, ko so Thanoujevi okoli vratu obešali srebrno kolajno. Zdaj je napočil njen trenutek. Njenih dvainpetdeset sekund. Nadela si je prepoznavna rožnato vijoličasta sončna očala športne oblike in v četrtfinalu izboljšala svoj državni rekord, v polfinalu popravila še olimpijskega, v finalu pa tekla pet stotink sekunde počasneje – a vseeno več kot pol sekunde hitreje od najbližje nasledovalke. Ob prizorih njenega smehljanja

z zlato kolajno v roki in lovorjevim vencem v laseh bi se morala končati naša pravljica z naslovom *Od novinarke do olimpijske prvakinje*.

Nato bi jo na hitro spremenili v dokumentarec. V ozadju bi začela igrati žalobna klavirska spremljava, ekran bi se zatemnil, na njem pa bi se z belimi črkami izpisalo:

Na naslednjih olimpijskih igrah so Fani Chalkia ujeli pri jemanju nedovoljenih snovi.

...

Pozitivna je bila na anabolni androgeni steroid metribolon.

...

Prejela je dveletno prepoved nastopanja. Nanjo se je pritožila, vendar je vzorec B potrdil, da je bila v njenem telesu prisotna nedovoljena snov.

...

Tako je Fani Chalkia še drugič, in tokrat za vedno, zaključila kariero športnice.

...

Konec.

Leto pred njo so ujeli še eno junakinjo atenske olimpijade. Tudi ona je bila tistega peklensko vročega poletja pravljичno navdahnjena. To ni nobena redkost. Kdor ima vsaj malo smisla za življenje in zgodbe in pravljice, jih v športu najde toliko, da bo znova in znova hotel višje, hitreje, močnejše. Globlje, udarnejše, pomenljiveje.

Torej, Jolanda Čeplak je prifiniširala do bronaste kolajne. Dvesto metrov pred ciljem je bila še na zadnjem, osmem mestu, potem pa je začela še močnejše zamahovati z rokami, njeni nikoli speti lasje so še bolj divje plapolali po zraku in tekmice so druga za drugo zaostale za njo. Kljub temu do ciljne črte ni bilo jasno, ali bo siloviti zaključek dovolj za odličje. Pet metrov pred ciljem je bila še vedno četrta. Pred njo so bile Kelly Holmes, Hasna Benhassi in Maria de Lurdes Mutola. »Gotovo je bila slednja najbolj neugodna tekmica. Ustrežal ji je počasen začetek, saj je imela odličen finiš. Ustrežal ji je hiter začetek, saj je znala teči na tempo. Ni bilo taktike, ki bi delovala proti njej,« mi je slovenska rekorderka povedala med pogovorom za *Nedelo* in hkrati zaupala, da je namenoma izbirala mitinge, na katerih ni bilo Mozambičanke, saj ji je bilo sila nelagodno teči ob njej. Kljub temu sta se pogosto pomerili na velikih tekmovanjih in najuglednejših mitingih, katerih povabil se pač ne zavrača. Na prostem* je bila vsakič hitrejša Mutola. In medtem ko se na afriškem jugovzhodu najbrž niso toliko obremenjevali z njunim rivalstvom, je bilo pri nas drugače:okus grenčice po porazu je na žalost močnejši od zmagovalnih sladkosti, svoje je pozneje pridodal še legendarni skeč Jurija Zrneca z Viktorjev.

* Jolanda Čeplak (rojena Steblovnik, pozneje poročena Batagelj) je Mutolo pred Atenami enkrat premagala v dvorani, in sicer v Gentu leta 2002, tik preden je na Dunaju postala evropska prvakinja in postavila še danes veljavni svetovni rekord 1:55,82.

Jooli! Tamtamamtamtamtamtam ...

No, v Atenah ni bilo *prljave igre*, zato je šlo brez *olüp de banane, eat de banane, frü di olüpek on floor*, kot je slovenski komik mojstrsko satiriziral dvoboje dveh velikih tekmic. Jolanda Čeplak je Mutolo tokrat premagala v pošteni borbi; ko je švignila mimo nje, se je zdelo, kot da desetkratna svetovna prvakinja* stoji pri miru. Zdelo se je, da je pravici vendarle zadoščeno – le kam bi prišli, če bi vseskozi zmagovali eni in isti, zapovrh vsega še neslovenski obrazi?

Če bi bil režiser, te pravlјice ne bi končal s prizorom odra za zmagovalke. Raje bi poiskal objem bronaste olimpijke in Toma Popetruja, njenega dolgoletnega trenerja, neke vrste drugega očeta in atletskega zanesenjaka v najžlahtnejšem odtenku te besede. Nato pa bi moral spet zatemniti ekran, spet poiskati srce parajočo melodijo, pravlјico spet preobraziti v dokumentarec in spet pripisati:

Še pred naslednjimi olimpijskimi igrami so Jolando Čeplak ujeli pri jemanju nedovoljenih snovi.

...

Pozitivna je bila na eritropoetin (EPO).

...

Prejela je dveletno prepoved nastopanja. Nanjo se je pritožila, vendar je vzorec B potrdil, da je bila v njenem telesu prisotna nedovoljena substanca.

* Mutola je trikrat zmagala na prostem in sedemkrat v dvorani, poleg tega je v Sydneyju osvojila še naslov olimpijske prvakinja.

...

Jolanda Čeplak se je po izteku kazni vrnila na atletske steze, a vrhunskih rezultatov ni več dosegla. Kariero športnice je zaključila leta 2011.

...

Konec.

• • •

Kaj imajo skupnega Lance Armstrong, Tyler Hamilton, Justin Gatlin, Fani Chalkia in Jolanda Čeplak? Prvič, vse so ujeli pri jemanju nedovoljenih snovi (no, Armstrong ni nikoli padel na testu, je pa zato sam priznal), in drugič, vsi so bili leta 2004 na vrhuncu moči, kariere, slave. Armstrong je to dokazal s šesto zaporedno zmago na dirki po Franciji, ostali so blesteli na olimpijskih igrah.

Dogajanje v Atenah sem spremljal kot obseden. Imel sem devet let, dopustovali smo na slovenski obali. Morja skorajda nisem videl, saj sem v hotelski sobi vsak dan od jutra do večera ždel pred televizorjem – tistim starim, dobrim, malim, sivim, škatlastim, ki na mojo generacijo danes učinkuje podobno kot vinilke na naše starše. Za številne športe sem slišal prvič in vsi so se mi zdeli blazno zanimivi. Judo, kajak in kanu na mirnih vodah, kajak in kanu na divjih vodah, sinhrono plavanje, skoki v vodo, hokej na travi ... To je bilo davno, preden smo s kolegi začeli razpravljati, kdo je večji car: olimpijski polfinalist v teku na štiristo metrov

ali olimpijski prvak v skakanju po trampolinu? Tiste dni so bili vsi športi enaki. Urška Žolnir je bila enaka carica kot Andrea Pirlo. Obema je okoli vratu visel bron.

Spomin je kruta reč in tisti časi v meni že dolgo živijo zgolj kot megleni, razpoloženski in utrinkasti vtisi. Na pamet niti slučajno ne bi mogel opisati, kako je Tyler Hamilton vzdolž obale v bližini mesta Vouliagmeni poganjal pedala v najvišji prestavi, kako se je ob Saronskem zalivu boril z vetrom in kakšen je bil njegov izraz na obrazu, ko je spoznal, da je ugnal vse tekmece. Menda je kmalu po prihodu v cilj zagledal svojo ženo Haven in videl njen žareči nasmeh, ki se je samo še širil.

Ampak to sem prebral v knjigi.

Prav tako si moram pomagati z Youtubom, če želim pisati o finalu moškega teka na sto metrov. Šlo je za tipično Gatlinovo simultanko. Na startu je imel najslabši reakcijski čas, a je to nadoknadil s fenomenalnim pospeševanjem med dvajsetim in petdesetim metrom. Na polovici dirke se je zdelo, da je prednost ameriškega sprinterja na tretji progi neulovljiva, a vzdrževanje maksimalne hitrosti že takrat ni bila njegova največja odlika. Tekmeci so se mu bližali iz koraka v korak, na njegovo srečo pa je v teku na sto metrov korakov bolj malo, zato je zadržal stotinko sekunde prednosti pred najbližjim zasledovalcem. Takoj zatem je režiser prenosa precej nespretno v gledalčev fokus postavil četrto-uvrščenelega Shawna Crawforda in bogsigavedi koliko časa bi vztrajal pri predvajanju njegove nič kaj otožne, a vendarle v usodo vdane hoje, če ne bi bil prav Crawford prvi, ki je

Gatlinu čestital za zmago. V objem sta si skočila vsaj tako silovito, kot sta se pognala iz startnih blokov.

Takrat mi je bilo povsem vseeno, ali je zmagal Gatlin ali Crawford ali pa Maurice Green, ki je na koncu zasedel tretje mesto. Zame so bili vsi Američani isti. Na kratko: sovražniki.

Zahvaljujoč slovenskim športnikom, ki so premalokrat bili boj za odličja, sem namreč sklenil, da bo treba podpreti eno izmed nacij, ki se poteguje za zmago v skupnem seštevku kolajn. Na voljo sem imel tri možnosti: Kitajsko, ZDA in Rusijo. Odločil sem se za slednjo.

Kot vsak pravi devetletnik sem za odločitvijo stal z vsem svojim bitjem. V nekem trenutku sem celo sklenil, da bom uvedel privatni embargo na uživanje živilskih izdelkov ameriškega porekla, toda sla po kokakoli se je kmalu izkazala za močnejšo od moje načelnosti. Vseeno sem do konca iger v vsaki ameriški zmagi videl boleč osebni poraz in obratno: vsak njihov poraz je bil zame slajši od najslajše ameriške pijače.

Da bom v boju z »zlimi imperialističnimi silami Zahoda« podprl ruske športnike, je bilo več kot logično. Kri ni voda, sploh pa ne slovanska. Zapovrh je bil moj oče velik rusofil in še boljši pripovedovalec zgodb, ki so pogosto govorile o športu. Tako me je okužil z »legendo« o večnem ruskem prekletstvu v moškem teku na osemsto metrov. Ta športna velesila* je rodila heroje, kot so Lev Jašin, Larisa Latinina

* To poimenovanje se nanaša na Rusko carstvo, Sovjetsko zvezo, Skupnost neodvisnih držav in današnjo Rusko federacijo, skratka na vsa imena, pod katerimi so ruski športniki nastopali na olimpijskih igrah.

in Aleksander Popov, mednje lahko prištejemo še Anatolija Karpova, Garija Kasparova in Rudolfa Nurejeva, toda kralja hitrosti in vzdržljivosti še ni dočakala.

Najbližje je bila leta 1972 v Münchnu, ko je Jevgenij Aržanov veljal za nespornega, ampak res nespornega favorita. Bil je tri razrede boljši od konkurence. Bil je kot Ivan Drago proti Rockyju. Čeprav je bil tek počasen, je tristo metrov pred ciljem naredil takšno spremembo, da se je v trenutku s šestega izstrelil na prvo mesto. Ampak moral bi vedeti, res bi moral vedeti, da tako podaljšanega finiša ne bo mogel zdržati. Iz ozadja se je prikradel, ne, šele začel se je krasti – Američan! Ko bi vsaj premogel Rockyjev šarm, toda Dave Wottle je prej kot na Sylvestra Stallona spominjal na glavnega junaka najstniške komedije *Napoleon Dinamit*, ki mu na majici piše *glasujte za piflarje*. Šest tednov pred olimpijskimi igrami se je poškodoval, zato se je nastopov loteval karseda previdno. Tudi finalnega. Prvi krog je pretekel na zadnjem mestu. Ko je v nekem trenutku za vodilno skupino zaostajal več kot deset metrov, sta se ameriška komentatorja že spraševala, ali je to del taktike ali pa so bolečine prehude in se je Wottle predal, še preden se je dirka dobro začela. Res je bil videti bolj predajalsko kot taktično. Še posebno zaradi prepoznavne bele čepice, s katero je vzbujal vtis, kot da se je odpravil na sproščen dolgi nedeljski tek in ne na najpomembnejšo tekmo življenja.

V resnici se je dogajalo nasprotno: atlet iz Ohia je na najpomembnejši tekmi življenja sprejel najboljšo taktično

odločitev življenja. Ignoriral je brutalno hitrih prvih dvesto metrov in v enakomernem ritmu ujel tekmece, ko se je njihovo začetno divjanje umirilo. Ob vstopu v drugi, zadnji krog je bil v tako fiziološki kot tudi psihološki prednosti.

»Ujel je prvega Kenijca,« sta vpila komentatorja, ko se je v zaključku prebil na tretje mesto.

»Pa še drugega Kenijca!«

Ciljno črto je prečkal skupaj z Aržanovom. Slednji se je vrgel skozi cilj, ampak ne, štoparica res ni lagala, res ni šlo za ameriško zaroto – bil je tri tisočinke sekunde prepočassen. Kaj to pomeni v merski enoti? Lahko človek iz tako prostrane države* zazna, prežveči, prebavi tako miniaturno razdaljo? Ne more, seveda. Aržanov, tedanji evropski prvak na prostem in v dvorani, ni nikdar več osvajal kolajn na največjem odru. Njegove sanje so se razblinile kot kočija na stepskem horizontu.

In potem pridejo osemdeseta. Reagan, globalizacija (= amerikanizacija) sveta, Gorbačov, glasnost in perestrojka, padec Berlinskega zidu, osemdeseta se prevesijo v devetdeseta, prvi McDonald's v Moskvi, razpad Sovjetske zveze,

* To knjigo sem pisal med ukrajinsko-rusko vojno in šele zdaj prišel do spoznanja: Jevgenij Aržanov je bil Ukrajinec. In to iz Ivano-Frankivska, ene najbolj zahodnih ukrajinskih regij, kjer je 98 odstotkov prebivalstva ukrajinske narodnosti. Torej se je rodil bližje Ljubljani kot Moskvi, vendar bo v mojih otroških očeh za vedno ostal Rus. Upam, da bralec v tej interpretaciji ne bo prepoznal falsifikacije zgodovine, pač pa še en dokaz o absurdnosti vojskovanja.

še več amerikanizacije sveta. ZDA na domačih olimpijskih igrah v Atlanti osvojijo 44 zlatih kolajn, Rusija »le« 26. Konec zgodovine?

Ne za dolgo. Leta 2000 svet spozna ruskega princa, ki bo mogočnemu imperiju povrnil staro slavo. Strokovnjaki in atletski navdušenci so si takoj enotni: komajda osemnajstletni Jurij Borzakovski je eden največjih talentov v zgodovini teka na osemsto metrov. Pozimi zmagaja na dvoranskem evropskem prvenstvu in uradna revija Mednarodne atletske zveze IAAF* že naslednji teden objavi članek z naslovom *Jurij Borzakovski – legenda v nastajanju*.

Vrhunsko formo zadrži do poletne sezone, zato se znajde v ožjem krogu favoritov za olimpijsko odličje. Nastanek legende je zelo blizu. V Sydneyju predtekmovanja opravi z odliko in pred finalom se zdi, da je mogoče čisto vse. Še posebno če bo tek taktičen. Za prvega favorita namreč velja Wilson Kipketer, z naskokom najboljši osemstometer tistega časa, a finiš ni njegova odlika. Po drugi strani je Borzakovski izredno hiter. In teče podobno kot nekoč Dave Wottle: začne počasi in tekmečem pusti, da mu uidejo, nato jih postopoma ulovi ter v zaključku praviloma prehiti.

Finale je potekal skoraj natanko tako: ritem ni bil prehit, mladi Rus je tekela dva koraka za vodilno skupino, jo ob vstopu v drugi krog ujel, se začel prebijati v ospredje in ... In

* Danes se krovna globalna atletska organizacija imenuje World Athletics.

na neki točki se je Jurijev juriš ustavil. Ko je sto metrov pred ciljem peterica tekmovalcev predstavila v najvišjo prestavo, na njihovo spremembo ni imel odgovora. Zatajil je, ko bi moral biti najmočnejši.

Morda je na predvečer finala res malo preveč vandral naokoli, kot je čez leta vedel povedati njegov trener, in imel zato utrujene noge. Morda je bil kriv prezgodnji podaljšani finiš. Morda je zgolj plačal davek neizkušenosti in klonil pod pritiskom. Najverjetneje je šlo za skupek vsega trojega, vsekakor pa je zamudil lepo priložnost, da pri Iaaf adaptirajo marčevski članek in tokrat zapišejo *Jurij Borzakovski – postopek nastajanja legende uspešno zaključen*.

Namesto tega se je moral sprijazniti, da je postopek nastajanja legende uspešno zaključil Nemeč Nils Schumann, ki je presenetljivo postal olimpijski prvak in ki ga je Borzakovski v finalu omenjenega dvoranskega evropskega prvenstva ugnal za debele pol sekunde. Moral se je sprijazniti, da bo na novo priložnost treba čakati štiri leta.

Štiri leta? To se mi še danes zdi nepravično dolga čakalna doba, leta 2004 pa je v mojih otroških možganih pomenila nepredstavljlivo časovno enoto. Šlo je za skoraj polovico mojega življenja. Zato sem tragiko »legende o ruskem princu, ki bo rusko atletiko osvobodil prekletstva« metal v isti koš z ljudskimi pesmimi tipa *Nocoj pa, oh, nocoj*. In si Borzakovskega predstavljal kot zapuščeno zaročenko prežalostnega srca, ki na podeželski domačiji sredi ničesar čaka na ženina, zlato kolajno, ljubezen, odrešitev,

karkoli že,* ter se zaveda, da obljuba čez *dolгих sedem let se bova vid'la spet* ne zagotavlja ničesar. Na vsakogar, ki je nekoč dočakal, se najde sto tistih, ki so čakali zaman ...

Finalnega teka iz Aten se ne spomnim. Oziroma se ga spomnim, ker sem si ga pozneje na Youtubu ogledal tolikokrat, da na pamet vem, da bo komentator ob zvoncu, ki oznanja vstop v zadnji krog, v angleščini rekel, da tek ni tako hiter, kot si je verjetno želel Wilfred Bungei; da bo čez sto metrov opozoril na Borzakovskega v rdečem dresu, ki ima izjemen finiš; da se bo ciljna ravnina začela z opažanjem, da je Kipketer na zunanji stezi izzval Bungeija; da zatem sledi moj najljubši *here comes Borzakovskiy* in da bo, še preden se bo zmagovalec od kombinacije osuplosti in izmučenosti zgrudil na tla, komentator hitel pojasnjevati, da je Borzakovski uporabil taktiko Dava Wottla in ves čas tekel v enakomernem ritmu. »S to taktiko je Wottle leta 1972 premagal Jevgenija Aržanova, rojaka Borzakovskega. Pogumna taktika, taktika za grizenje nohtov, ki se je (Borzakovskemu) končno izšla.«

Se pa zato toliko bolje spomnim podelitve kolajn. Takrat se mi je zdelo, da razumem vse. Da razumem tiste solze, ki niso bile solze, ampak hlipanje, ki je Borzakovskega popadlo, še preden so v čast njegovi zmagi začeli predvajati rusko himno. To niso bile tiste solze sreče, ko se športnik

* Resnica je bila seveda popolnoma drugačna. Jurij Borzakovski je med »čakanjem« postal svetovni prvak v dvorani in podprvak na prostem ter odtekel osebni rekord, ki znaša 1:42,47.